

Heinrich Pompey

Caritas

Saeculum Christianum : pismo historyczno-społeczne 3/1, 207-218

1996

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

HEINRICH POMPEY

CARITAS¹

I. Pojęcie

1.1. Przesłanki biblijne i patrystyczne.

Caritas pochodzi od łac. słowa „carus” tzn. kochany, drogi. Jest ono tłumaczeniem nowotestamentowego pojęcia *agape* (miłości)², która w czasach Ojców Apostolskich oznaczała w praktyce wspólnotę stołu chrześcijańskiej gminy z ubogimi (uczta miłości)³. Według świadectwa pierwszej gminy chrześcijańskiej miłość i wiara stały w centralnym miejscu życia Kościoła oraz stanowiły o istocie egzystencji każdego chrześcijanina. Obie te cnoty tworzyły jedną całość i przenikały się w działaniu⁴. Chrześcijańska miłość wypływała z przyjętej wiary, natomiast chrześcijańska wiara dojrzewała z miłości ku Bogu⁵.

Miłość Boga do człowieka znalazła swój wyraz w prawdziwie uzdrawiającym, wyzwalającym i zbawiającym działaniu Jezusa Chrystusa. Umocniona darami Ducha Świętego⁶ była prapoczątkiem ludzkiej miłości⁷ wobec cierpiącego człowieka⁸. Miłość ta stała się *caritas* wtedy, gdy Jezus Chrystus odsłonił jej *par excellance* służebny charakter przez: umycie nóg apostołom⁹, ukazanie swego posłannictwa jako służby człowiekowi¹⁰ oraz szacunek wobec wolności człowieka, decydującego się na przyjęcie miłości¹¹. (...)

W praktyce życia i wiary pierwszej gminy chrześcijańskiej spotyka się wielokrotnie przykłady pielęgnowania *caritas*: np. zbiórka darów

¹ Artykuł ten ukazał się w: *Christliches ABC, Heute und morgen*, Heft 4/1994 Hrsg. Eckhard L a d e, Die Verlag H. S c h ö f e r, Bad Homburg.

² por. 2Kor 8,7

³ Tert. *Apologeticum* c.39

⁴ por. 1 Tt 1,4; 2 Tt 1,13.

⁵ 1J 4,7.

⁶ Rz 5,5; Ga 5,22.

⁷ Ef 5,2 1J 4,11.19.

⁸ por. Mt 10,40nn; 25,31.

⁹ J 13, 15-17.

¹⁰ Mt 20, 25-28. Mk 10,45.

¹¹ Ga 5,13. Rz 8,2.

na rzecz ubogich (Koinonia)¹² oraz konkretna materialna pomoc dla najuboższych (Diaconia)¹³. Ta właśnie pomoc charytatywna dokonywała się w czasie sprawowania nabożeństw i nazywana była *agape*, *caritas*. Obchodzenie pamiątki męki, śmierci i zmartwychwstania Pana Jezusa wiązało się również z modlitwą za cierpiących. Przez sprawowanie ofiary krzyża pierwsi chrześcijanie partycypowali w cierpieniach Boga-Człowieka. Liturgiczne zgromadzenia były także związane z pomocą na rzecz ubogich. Opiekę nad nimi oraz obsługę stołów powierzano wybranym diakonom¹⁴. Ich ustanowienie było pierwszą formą instytucjonalnej dyferencji Caritas.

Także służba głoszenia słowa Bożego (Verkündigungsdienst) pozostawała w ścisłej łączności ze służbą pomocy bliźniemu (Nächstendienst). Świadczenia Nowego Testamentu wskazują na to, że cuda Jezusa, przywracające zdrowie oraz Jego rozmowy otwierające człowieka na uzdrawiające działania łaski stanowiły wraz z przepowiadaniem i świadectwem (Martyria) zbliżającego się królestwa Bożego jedną całość. Uzdrawienia Jezusa urzeczywistniały Jego nauczanie¹⁵. Chrystus bowiem niosąc pomoc, obejmował całego człowieka, a dokonywało się to w bezpośrednim kontekście Jego przepowiadania. W podobny sposób rozumiano także służbę głoszenia słowa Bożego (Verkündigungsdienst) pierwszej gminy chrześcijańskiej¹⁶. Pomaganie (Helfen) i uzdrawianie (Heilen) stanowiły składowy element Martyrii, Liturgii, Diakonii, Koinonii i były synonimami praktyki socjalnej Caritas.

Dzieła miłości (Caritas) charakteryzują zatem oblicze pierwotnej gminy chrześcijańskiej. Widać to na przykładzie życia członków wspólnoty¹⁷, a także w sposób szczególny wobec innych, którzy byli prześladowani. Uczynki miłości wobec braci pozostających poza wspólnotą były wyrazem nie tylko konkretnej pomocy, rodzącej się z wiary, lecz także świadectwem potwierdzającym wiarę w praktyce. Celem tak praktykowanej wiary było to, aby wszyscy ludzie przez socjalną Diakonię gminy chrześcijańskiej mieli udział w miłości Boga, który stał się Człowiekiem. Owa Diakonia wyznaczała obok sprawowanej liturgii i przepowiadania Dobrej Nowiny zadania, cele i obowiązki chrześcijańskiej gminy/wspólnoty oraz każdego jej członka.

¹² Rz 15,26.

¹³ Dz. 6,1: 15,25; 2 Kor 8,84.

¹⁴ Dz. 6,2-7.

¹⁵ Łk. 9,1-21; 7,22-23.

¹⁶ Dz 3,1-10; 5,12-16; 19,11-20.

¹⁷ Ga 6,10; J 13,34-35.

Charytatywna Diakonia dokonuje się i rozwija nadal od czasów apostołskich aż po dzień dzisiejszy w rozmaitych formach dzieł naturalnego i duchowego miłosierdzia.

1.2. Podstawy systematyczno-teologiczne.

Inspiracją dla pogłębienia i aktualizacji systematyczno-teologicznych podstaw biblijnych Caritas (Diakonii) stały się wskazania Soboru Watykańskiego II; *Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym* (KDK) oraz oficjalne wypowiedzi i pisma papieskie, dotyczące ewangelizacji; np. *Evangelii nuntiandi* papieża Pawła VI. Jej ukierunkowane praktycznie założenia wyrastają z chrześcijańskiej nauki społecznej, która opisuje m.in. stosunek i zadania Kościoła w wymiarze politycznej sprawiedliwości (politische Gerechtigkeit) oraz socjalnego miłosierdzia (soziale Barmherzigkeit).

Zadania w wymiarze politycznej Diakonii sprawiedliwości (politische Gerechtigkeitsdiakonie) zmierzają do stworzenia takich stosunków międzyludzkich, aby uniemożliwić rozprzestrzenianie się cierpienia i biedy. Natomiast socjalna Diakonia miłosierdzia (soziale Barmherzigkeitsdiakonie) szuka sposobów i metod, aby łagodzić materialne i strukturalne skutki biedy, powstałej w wyniku choroby, konfliktów międzyludzkich lub zadanego dotkliwie głęboko cierpienia.

W tym podwójnym rozumieniu Caritas kształtuje dziś powołanie Kościoła jako obrońcy i orędownika cierpiących we współczesnym społeczeństwie. Stąd też socjalno-służebna opcja Caritas wyraża się w praktyce przez: szacunek dla godności osoby, dotkniętej szczególnie niesprawiedliwością społeczną, subsydiowanie wszelkiego rodzaju pomocy społecznych, solidarność zdrowych z chorymi jak również solidarność chorych i cierpiących między sobą, popieranie sprawiedliwych, socjalnie optymalnych warunków życia. U podstaw sprawowania socjalno-służebnej Caritas leżą cnoty boskie: wiara, nadzieja, miłująca akceptacja siebie i obcych sobie, pojednanie...

1.3. Caritas w historii Kościoła

Według Ojców oraz tradycji wczesnochrześcijańskiego i średnio-wiecznego Kościoła dzieła Caritas stanowią najpełniejszy wyraz chrześcijańskiej wiary. Świadczą o tym szpitale, hospicja, domy opieki dla ubogich, wspólnoty, stowarzyszenia, instytucje socjalno-charytatywne i oświatowo-pedagogiczne, zakładane i prowadzone przez zgromadzenia zakonne i świeckie. Obok tego typu działalności Caritas powstały wraz z rozwojem miast w środkowej Europie

w późnym średniowieczu szpitale miejskie p.w. Ducha Świętego oraz bractwa, które rozwijały i pielęgnowały swoją działalność w ramach naturalnego i duchowego miłosierdzia.

Pod koniec XIX w. Caritas otrzymuje dzięki inicjatywie zaangażowanych świeckich i duchownych po raz pierwszy na płaszczyźnie wspólnego dekanatu czy biskupstwa oraz w strukturach całego cesarstwa Niemiec formę zorganizowanych związków (Caritasverbände). Jedne z pierwszych to tzw. Vinzenz – i Elizabethvereine. Powstawały one we wspólnotach parafialnych z inicjatywy angażujących się społecznie i honorowo świeckich. Specjalizowały się w szeroko rozwiniętych formach działalności socjalno-charytatywnej, aby przeciwdziałać postępującej biedzie społecznej.

Caritas jako nazwa zorganizowanej formy działalności charytatywnej eksponuje charakter służby socjalnej w znaczeniu daru i łaski charis (św. Izydor z Sewilli + 636). Nazwa ta przyjęła się jako określenie związkowo zorganizowanej pomocy socjalnej w Kościele katolickim.

Kościół ewangelicki posługuje się terminem Diakonia. W roku 1848 powstają w jego łonie tzw. misje wewnętrzne (Innere Missionem), których zadaniem jest wspomaganie i łączenie socjalnych i religijnych posług z nimi związanych. Misje te stają się od 1979 r. częścią nowo powstałej organizacji charytatywnej Kościoła ewangelickiego (Diakonisches Werk) w Niemczech, mającej swoją siedzibę w Stuttgarcie.

1.4. Caritas – dzisiaj

Śledząc dzieje Caritas od czasów pierwszej gminy chrześcijańskiej, dziś obserwujemy jej rozwój, przebiegający w dużej mierze w oderwaniu od sprawowanej liturgii i głoszenia kerygmy – elementów konstytuujących wspólnotowy charakter przeżywanej wiary. Rozwijający się od 1895 r. niezależny związek Caritas (Verbandcaritas) staje się wobec wspólnot parafialnych nową alternatywą społecznego praktykowania wiary. Dzięki fachowym siłom ludzi wyspecjalizowanych (pracownicy socjalni, psychologzy, lekarze, socjalni pedagodzy) proponuje on wykwalifikowaną, a w pewnej mierze także wystarczającą pomoc socjalną. Wobec niej działalność służebna chrześcijańskich wspólnot okazuje się, jeśli nie zbyteczna, to przynajmniej nie zobowiązująca. Prowadzona od lat siedemdziesiątych tego stulecia dyskusja, by na nowo szukać motywacji do charytatywnego zaangażowania, nie przyniosła większych sukcesów. Popierana bowiem ze strony państwa fachowo wykwalifikowana pomoc socjalno-charytatywna nie uwzględnia cennego wkładu świeckich i nie dopuszcza ich zaangażowania bez legitymowania się odpowiednim przygotowaniem.

Aby móc wykonywać wyspecjalizowaną socjalno-służebną praktykę, wymagane jest posiadanie fachowej kompetencji: wyższe lub średnie wykształcenie medyczne w zakresie spełniania opieki leczniczo-zdrowotnej lub prowadzenia poradnictwa czy badań psychoterapeutycznych, właściwe przygotowanie merytoryczne, którym muszą legitymować się pracownicy socjalni i socjalni pedagodzy w ramach spełnianej przez nich szeroko pojmowanej pomocy.

Postępowanie, pochodzące z wiary jak i z Caritas, rozumiane na wskroś jako oddziaływanie łaski (Auswirkung der Charis) zakłada naturalne uwarunkowania. Fachowo-naukowa i poparta doświadczeniem praktyka nie stoi ostatecznie w sprzeczności z charytatywą działalnością, która pochodzi z wiary. Na podstawie *Konst. Dogmat. o Katol. Wierze „Dei filius”* (rozd. IV.) Sob. Watyk. I można wnioskować, że nie ma zasadniczej sprzeczności między praktycznymi podstawami nauk humanistycznych, a chrześcijańską wiarą czy miłością.

Wobec zorganizowanej ze strony Kościoła Caritas nie można zapomnieć o tym, że praktyka chrześcijańskiej Caritas rozpoczyna się już w przestrzeni bliskości z człowiekiem, zwłaszcza tam, „...gdzie dwóch albo trzech gromadzi się w Jego imię...”¹⁸. Takie bezpośrednie spotkanie jest podstawowym elementem wspólnotowej Caritas.

Każde pomocne i przyjazne słowo, każde praktyczne „wyjście naprzeciw” wobec drugiego człowieka, wobec przyjaciela lub obcego, wobec należącego do rodziny lub znajomego, wobec współmałżonka, czy własnego dziecka jest urzeczywistnieniem Caritas. Zadaniem Caritas każdej wspólnoty parafialnej jest dzielić cierpienia (Miteinander-Leiden) niosąc wspólnie ciężar jednych z drugimi oraz służyć sobie wzajemną pomocą (Einander-Helfen). Tak rozumiana w praktyce Caritas ma swoje zakorzenienie już w najbliższej naturalnej grupie osób w tzw. wspólnotcie Kościoła domowego, tj. w rodzinie. Następnie sąsiedztwa mieszkających obok siebie mogą stać się nosicielami Caritas (wspólna opieka nad dziećmi, pomoc w wypadku choroby, biedy lub utraty członka rodziny) odpowiednio do mentalności i stopnia aklimatyzacji w danym środowisku.

II. Organizacja Caritas

A. Historia.

Socjalno-ekonomiczne przemiany społ. dokonujące się już od pocz. XIXw. doprowadziły przez wykorzenienie wielu ludzi z ich własnych środowisk życia, przez daleko zachodzącą i jednostajną

¹⁸ por. Mt 18,20.

produkcję gospodarczą, przez urbanizację miast, itd. do wielorakich nowych form materialnej biedy (brak środków do życia, brak mieszkań, odległości między miejscami pracy a miejscami zamieszkania, bezrobocie, wzrost liczby dzieci-sierot, itp.) i ciężkich psycho-socjalnych obciążeń (psycho-somatyczne schorzenia, konflikty małżeńskie, rodzinne, alkoholizm, demoralizacja, itp.). Ludzie środowisk katolickich zareagowali na te problemy, zakładając żeńskie i męskie zgromadzenia zakonne, które stawiały sobie za cel prowadzenie zdrowotnej i socjalno-pedagogicznej działalności społecznej. Także świeccy i duchowni podejmowali socjalno-charytatywne inicjatywy przede wszystkim w środowiskach miejskich przez zakładanie stowarzyszeń opieki społecznej (Fürsorgevereine: Vinzenz – und Elisabethkonferenzen).

Solidaryzowały się z nimi także wspólnoty rodzin Kolpinga¹⁹ (Kolpingfamilie) oraz fundacje na rzecz sierot, dzieci trudnych i upośledzonych umysłowo.

Te różnorodne inicjatywy potrzebowały organizacyjnej sieci i struktur. W 1890 r. został zredagowany przez prof. Franza Hitze oraz Maxa i Franza Brandts²⁰ i innych „memoriał, dotyczący stanowiska Kościoła katolickiego wobec socjalno-politycznej działalności dobroczynnej i konieczności ścisłej koordynacji prac organizacji dobroczynnych między sobą i władzą duchowną”. Wyżej wymieniony memoriał został przekazany arcybiskupowi Kolonii, który z kolei przedłożył jego treść niemieckiej konferencji biskupów, gdzie spotkała się ona z dużą aprobatą.

Pierwsze miejscowe stowarzyszenia Caritas (Caritasverbände) powstały w 1897 r. w Essen, a w 1899 r. w Strasburgu i Monachium. Pierwsze diecezjalne stowarzyszenie Caritas (Diözesancaritasverband) zostało oficjalnie założone w roku 1903 w archidiecezji Freiburg. Wcześniej już został powołany do życia Caritas w diecezji Limburg. Od roku 1922 każda diecezja w Niemczech posiadała już swój własny Caritas. W roku 1890 powstał m.in. z inicjatywy prof.

¹⁹ Adolf Kolping (1813-1865), pionier socjalnego ruchu związkowego w duchu katolickim, twórca katolickiej organizacji socjalnej „Gesellenverein”, zajmującej się wychowaniem i zdobyciem zawodowego wykształcenia dla młodzieży męskiej, zasłużony duszpasterz i opiekun rodzin.

²⁰ Franz Hitze (1851-1921), prof. socjologii na uniwersytecie w Münster (1893-1920), współzałożyciel DCV, sekretarz generalny katolickiego związku przemysłowców i pracowników „Arbeiterwohl” w Mönchengladbach, wybitny krytyk systemu gospodarki kapitalistycznej, obrońca praw pracowniczych w ramach polityki socjalnej. Franz Brandts (1834-1914), przemysłowiec, pionier organizacji pracowniczej polityki socjalnej, współzałożyciel związku „Arbeiterwohl”, wybitny działacz społeczny i przewodniczący katolickiego związku ludowego Niemiec. „Volksverein für das katholische Deutschland”. Max Brandts (1854-1905), zasłużony działacz pracy charytatywno-socjalnej Caritas, inicjator powstania DCV.

Franza Hitze i Ludwika Windhorsta²¹ ludowy związek dla katolickich Niemiec (Volksverein für das katholische Deutschland) w Mönchengladbach, który stawiał sobie za cel socjalno-polityczne kształcenie robotników jak i również podejmował się uczestnictwa w prowadzeniu i rozwiązywaniu kwestii społecznych na szczeblu państwowym. 9.09.1897 r. udało się Lorencowi Werthmannowi²² w celu usprawnienia i koordynacji chrześcijańskiej pracy socjalnej założyć związek Caritas dla katolickich Niemiec (Caritasverband für das katholische Deutschland). Freiburg stał się główną siedzibą tego związku. W roku 1916 Caritasverband został oficjalnie uznany przez niemiecką Konferencję Episkopatu jako „prawne zjednoczenie związków Caritas wszystkich diecezji dla jednolitej organizacji” (die legitime Zusammenfassung der Diözesancaritasverbände zu einer einheitlichen Organization). W latach 1905-1911 powstały ogólnoniemieckie związki Caritas w ramach fachowej pomocy charytatywnej, np. dla chorych psychicznie, dla duszpasterstwa w zakładach opieki leczniczo-zdrowotnej, dla zarządów szpitali, dla duszpasterstwa obcokrajowców itd. Od roku 1921 została wprowadzona i do dziś używana oficjalnie nazwa Caritas w Niemczech – Deutscher Caritasverband (DCV).

W czasie sprawowania władzy przez narodowych socjalistów w latach 1933-1945 doszło do znacznego ograniczenia instytucjonalnej działalności charytatywnej; zwłaszcza w sferze majątkowej. Mimo tego DCV nie został rozwiązany. Odbudowa socjalnej infrastruktury niemieckiej Caritas po 1945 r. była dla niej nową próbą wytrzymałości w spojrzeniu na zbombardowane miasta, wypędzoną ludność, powrót jeńców wojennych i deportowanych, dystrybucję darów zza granicy, itp. Wraz z rozwojem gospodarki w latach 60-tych nasiliła się imigracja. Do Niemiec zaczęła przybywać duża liczba obcokrajowców wraz z rodzinami, zatrudnianych do pracy (Gastarbeiter).

Po upadku komunizmu w roku 1989 przybywają do Niemiec fale uchodźców, ubiegających się o azyl oraz poszukujący pracy uciekinierzy. Deutscher Caritasverband staje się głównym nośnikiem pracy opiekuńczej i integracyjnej.

²¹ Ludwik Windhorst (1812-1891) prawnik, w latach 1851-53 minister sprawiedliwości w Hannoverze, współtwórca „Volksverein für das katholische Deutschland”, wpływowy działacz społ.-polit. katolickich Niemiec, zdecydowany krytyk Kulturkampf i przeciwnik polityki Bismarcka.

²² Lorenz Werthmann (1858-1921), współzałożyciel i pierwszy prezydent DCV we Freiburgu, zasłużony organizator i twórca struktur instytucjonalnych Caritas w Niemczech.

B. Zadania i organizacja

Służebna praktyka Caritas, podyktowana jest z jednej strony socjalnymi wyzwaniami dzisiejszego czasu (bieda, choroby, konflikty życiowe) z drugiej zaś potrzebami urzeczywistniania fachowej i wykwalifikowanej pomocy, odpowiednio do poziomu wiedzy i rozwoju nauk humanistycznych i socjalnych.

Dzisiejsze dziedziny pomocy społecznej (pomoc zdrowotna, poradnictwo młodzieżowe i rodzinne, opieka nad starszymi, upośledzonymi, zagrożonymi, uciekinierami, wysiedleńcami, obcokrajowcami, itd.) pozostają zasadniczo w ogromnej bliskości wobec przekazywanych biblijnie dzieł miłosierdzia. Deutscher Caritasverband, DCV w przeciwieństwie do diecezjalnych Caritas Diözesancaritasverbände, DCV nie zajmuje się utrzymywaniem instytucji pomocy charytatywnej. Jego zadaniem jest wspieranie dzieł Caritas w Niemczech, umożliwianie harmonijnej współpracy wszystkich osób i instytucji Caritas, popieranie i rozwój socjalno-charytatywnej pracy i jej metod, kształcenie współpracowników, pielęgnowanie inicjatyw społecznych, oficjalne reprezentowanie Caritas w różnych okolicznościach, itd.

Na forum *internum* i *externum* Kościoła DCV jest reprezentowany przez swojego prezydenta. Jest on równocześnie służbowym przełożonym pracowników centrali DCV oraz głównych przedstawicielstw Caritas w Berlinie, Monachium i Kolonii. Za kierowanie DCV odpowiedzialna jest Rada Nadzorcza (geschäftsführender Vorstand), w skład której wchodzi: prezydent, sekretarz generalny, dyrektor finansowy, radca prawny i trzech kierowników wydziałów. Zarząd Centralny (Zentralvorstand) ma za zadanie, w ramach uchwał Rady Centralnej (Zentralrat) opracowanie programu DCV, określającego cele, inicjatywy i zadania dotyczące całościowej pracy Caritas. Zarząd ten czuwa również nad działalnością Rady Nadzorczej (geschäftsführender Vorstand). Liczy on 45 członków, którzy wybierani są z Rady Centralnej (Zentralrat), która wybiera prezydenta i vice prezydenta Caritas jak również sprawuje pieczę nad przebiegiem działalności DCV. W jej skład wchodzi: 1 przewodniczący, dyrektorzy poszczególnych Caritas diecezjalnych, DCV, członkowie rady nadzorczej (geschäftsführender Vorstand) 15 osób pochodzących z centrali, 14 świeckich lub zakonnych reprezentantów związków specjalistycznych ośrodków charytatywnych (Fachverbände). Pełnym organem reprezentacyjnym DCV jest zgromadzenie przedstawicieli (Vertreterversammlung), składające się z członków Zentralrat, 20 dalszych reprezentantów Caritas poszczególnych diecezji DCV, 2 przedstawicieli Fachverbände, 15 reprezentantów zgromadzeń zakonnych, prowadzących działalność charytatywną.

Vertreterversammlung obraduje nad kwestiami zasadniczymi Caritas; decyduje o zmianach statutowych i ich działalności Zentralrat.

W całym DCV jest zatrudnionych etatowo ok. 400 tys., pracowników, z których ponad 200 tys. pracuje w pomocy zdrowotnej (Gesundheitshilfe), ok. 80 tys. zajmuje się pomocą dla młodzieży (Jugendhilfe), ok. 61 tys. pomocą starszym (Altenhilfe), prawie 34 tys. pomocą osobom niepełnosprawnym (Behindertenhilfe). Do tej liczby dochodzi jeszcze ponad 1 milion pracowników honorowych²³.

DCV jest jednym z 6 głównych związków niezależnej opieki społecznej, działających szeroko na terenie Niemiec. Jest ponadto członkiem Federalnej Wspólnoty Pracowników Niezależnej Opieki Społecznej (Bundesarbeitsgemeinschaft der Freien Wohlfahrtspflege). DCV różni się od prywatnych, zawodowych przedstawicielstw, jak również od publiczno-prawnych, komunalnie administrowanych korporacji powszechnej opieki społecznej. DCV jest także członkiem rzymskiego Caritas Internationalis, do którego powstania w dużej mierze sam się przyczynił. W skład Caritas Internationalis wchodzi obecnie 126 Caritas z państw całego świata.

III. Regulacja prawna Caritas.

1. Niezależna socjalno-charytatywna działalność Kościoła posiada prawnie swój własny status, wypracowany na mocy porozumień między państwem a Kościołem²⁴. Na tej podstawie Federalny Sąd Konstytucyjny (Bundesverfassungsgericht) podkreślił wielokrotnie w swym ustawodawstwie, że służebno-charytatywna praca Kościołów: katolickiego i ewangelickiego jest częścią sprawowanej przez nie działalności religijnej. Przestrzeń wolności w jej ramach przysługuje nie tylko samym zorganizowanym strukturom Kościelnym, lecz także kościelnym organizacjom; jeśli są one związane z Kościołem instytucjonalnie.

2. Dzięki takiej sytuacji prawnej Caritas Kościoła katolickiego i Diakonia Kościoła ewangelickiego cieszą się dużą niezależnością w spełnianiu swojej posługi oraz odróżniają się od pozostałych podmiotów opieki społecznej. W trosce państwa leży popieranie wszystkich niezależnych instytucji charytatywnych. Wydane w roku 1961 nowe przepisy w zakresie Federalnego Prawa Opieki Socjalnej (Bundessozialhilfegesetz, BSHG) i Społecznej Opieki Młodzieży (Jugendwohlfahrt, JWG) wspomagają i uzupełniają normalizację prawną między państwem a Kościołami oraz pozostałymi przedstawicielami niezależnej opieki społecznej. Ich działalność jest dodat-

²³ od aut.; ww. dane pochodzą z roku 1992.

²⁴ Grundgesetz, GG Art. 4 § 2.

kowo ze strony państwa finansowo zabezpieczana i posiada pierwszeństwo wobec publicznych organizacji opieki socjalnej, gdyż nie państwo, lecz człowiek jako osoba jest początkiem, podmiotem i celem całego życia socjalnego.

3. Wydane w roku 1977 ustawy Federalnego Sądu Konstytucyjnego (Bundesverfassungsgericht) w dziedzinie prawa pracowniczego stwarzają Kościołom w ramach ich religijnej misji możliwość współodpowiedzialnego decydowania i określania praw oraz obowiązków robotników; np. ochrona przed wypowiedzeniem pracy, zrzeszanie się pracowników w związki zawodowe, posiadanie prawa własnych reprezentantów. Kościoły posiadają prawnie wpływ na to, aby przekazywać, zgodnie ze swym posłannictwem, zasady katolickiej nauki społecznej, dotyczące chrześcijańskiej wizji wspólnoty pracy i przez to humanizować stosunki społeczno-pracownicze. W praktyce oznacza to sprawowanie posługi duszpasterskiej wobec tych, którzy jawnie identyfikują się z chrześcijańską wiarą i zasadami etycznymi Kościoła.

4. Na płaszczyźnie realizacji celów działalności charytatywnej powstaje szereg nieporozumień i konfliktów, wynikających z zajmowania różnych stanowisk, odnoszących się do pojmowania chrześcijańskiej Diakonii. Kościół powinien zachować rozwagę, aby z jednej strony w charytatywnym posługiwaniu dopasować się do wymogów państwa; aby nie stać się instytucją, która świadczy usługi i w ten sposób w niczym nie odróżnia się od innych socjalnych przedstawicielstw; z drugiej zaś – aby nie stać się instytucją społeczną, będącą formą kościelnego powiernictwa.

5. Statut Caritas, w szczególności stowarzyszenia – Caritas (Verbandcaritas) nie jest w prawodawstwie kanonicznym, do końca jasno i czytelnie określony. W nowym Kodeksie Prawa Kanonicznego charytatywna Diakonia, w przeciwieństwie do głoszenia słowa Bożego, czy sprawowania liturgii nie jest dokładnie sprecyzowana ani w określonym rozdziale, ani we własnym kanonie. Caritas jawi się zaledwie w kontekście obowiązków wszystkich wierzących, praw związkowych, jak również w kontekście prawa zarządzania majątkiem. Ponieważ ani DCV, ani też w większości DCV nie zostały założone przez kościelny autorytet, lecz jedynie przez niego uznane lub przychylnie zaaprobowane, postrzegane są one jako prywatne stowarzyszenia kanoniczne (CIC 321-326).

Stowarzyszenia Caritas (Caritasverbände) diecezji Fulda, Kolonia, Miśnia, utworzone dzięki staraniom władz kościelnych posiadają statuty stowarzyszeń publiczno-kanonicznych (CIC 312-320). Statuty prawne prywatnych katolickich stowarzyszeń pozostałych DCV podlegają w pewnej mierze wpływom lokalnej władzy kościel-

nej, np. ustanawianie przez biskupów diecezjalnych władzy nadzorczej, zatwierdzanie statutów, nominacje przewodniczących czy dyrektorów...

IV. Caritas w badaniach naukowych.

Rozwój badań naukowych w dziedzinie Caritas datuje się już od 1925 r. Wtedy to powstał Instytut Nauk Caritas (Institut für Caritaswissenschaft) na wydziale teologii Uniwersytetu we Freiburgu. Miasto to jako siedziba DCV, a jednocześnie jako uniwersytecki ośrodek z teologicznym fakultetem stał się doskonałym miejscem lokalizacji praktycznych szkoleń i badań naukowych. Prowadzone są one systematycznie dla tych, którzy chcą pogłębiać intelektualnie teologiczne podstawy Caritas oraz w duchu wiary angażować się w działalność charytatywną Kościoła, by służyć cierpiącemu i poszukującemu człowiekowi.

Caritaswissenschaft stał się od czasu encykliki społecznej papieża Leona XIII *Rerum novarum* w historii powstania DCV naukowo-praktyczną częścią katolickiej nauki społecznej. Przedmiot badań odnosi się do wskazań chrześcijańskiej socjologii. Także teologia pastoralna włącza się ze swoimi teoretycznymi refleksjami, gdy chodzi o Caritas wspólnoty parafialnej.

Studia podyplomowe z Caritaswissenschaft trwają 4 semestry i kończą się uzyskaniem akademickiego dyplomu.

W swoich badaniach Caritaswissenschaft odwołuje się do biblijnej, historycznej i systematycznej teologii jak również do wiedzy nauk humanistycznych takich jak: medycyna, psychologia, socjologia, pedagogika społeczno-socjalna. Cierpiący człowiek jest pierwszym praktyczno-teologicznym dokumentem badań (Forschungsdokument), drugim – człowiek niosący pomoc, trzecim – Kościół ze swoim dorobkiem socjalno-charytatywnym Diakonii. Caritaswissenschaft pojmowana jest dziś nie tylko jako historyczna lub teologiczno-hermeneutyczna dyscyplina, lecz także próbuje ze swym aparatem badawczym wchodzić w rzeczywistość cierpienia, biedy, konfliktów, jak również w istotę pomagania, wyzwalania, uzdrawiania, które dokonują się za sprawą pojedynczych osób lub wspólnot ludzi wierzących. Celem badawczym Caritas jest przyczynić się do tego, aby „ludzie mieli życie, aby mieli je w obfitości...”²⁵.

Tłum. ks. Andrzej Chmielak

²⁵ por. J.10,10.

CARITAS

Zusammenfassung

Der Artikel von Prof. Heinrich Pompey stellt einen Versuch dar, die Problematik von Caritas in Theorie und Praxis differenziert darzustellen. Die einzelnen Kapitel befassen sich mit dem Begriff von Caritas im biblischen, systematischen, historischen und aktuellen Kontext; mit der Organisation sowohl der Geschichte der christlich-sozialen Diakonie, als auch der Strukturen und Aufgaben des deutschen Caritasverbandes; mit der rechtlichen Formen der karitativen Wohlfahrtspflege und letztlich mit der Caritaswissenschaft in bezug auf ihre Forschungsfelder. Bestimmte Akzente, die gesetzt wurden, greifen das Problem grundsätzlich im Blick auf die Erfahrung der Caritas in Deutschland auf.

Bibliografia:*Rozdział I*

N. Glatzel, H. Pompey (Hrsg.), *Barmherzigkeit oder Gerechtigkeit? Zum Spannungsfeld von christlicher Sozialarbeit und christlicher Sozialerhre*, Freiburg 1991; W. Liese, *Geschichte der Caritas*, 2Bde., Freiburg 1992; H. Pompey, *Der Stellenwert der Diakonie für die heutige Planung der Seelsorge*. In: *Sein und Sendung* (1973), 250-259; Tenze, *Die „soziale pastoral“ der Dritten Welt als Herausforderung für das diakonisch-caritative Engagement einer Gemeinde*. W: B i e m e r G. i n. (Hrsg.), *Gemeinsam Kirche sein – Festschrift für EB O. Saier*. Freiburg 1992, 410-442; Tenze, (Hrsg.), *Helfen aus der Kraft des Glaubens-Ökumenische und internationale Beiträge zur theologischen Grundlegung de Caritas*. Würzburg 1993; R. V ö l k l, *Kirche und Caritas nach den Dokumenten des II Vatikanischen Konzils*. W: Caritas 67 (1966), 73-96, 123-145.

Rozdział II

P. N o r d h u e s i n. *Handbuch der Caritasarbeit*. Padeborn 1966.

Rozdział III

N. Feldhoff, A. Dünner (Hrsg.), *Die verbandliche Caritas. Praktisch-theologische und kirchenrechtliche Aspekte*. Freiburg 1991; A.E. Hierold, *Grundlegung und Organisation kirchlicher Caritas unter besonderer Berücksichtigung des deutschen Teilkirchenrechts*. St. Ottilien 1979. K. B o r g m a n n, (Hrsg.), *Vom Wesen und Walten christlicher Liebe*, Freiburg 1948.

Rozdział IV

P. A b e l, *Diakonisches Handeln und ökosoziales Denken*, Würzburg 1995; D C V Hrsg.), *Caritas-Zeitschrift für Caritasarbeit und Caritaswissenschaft*, Freiburg 1895 i następnę; N. G l a t z e l, H. P o m p e y (Hrsg.), *Barmherzigkeit oder Gerechtigkeit?...* Freiburg 1991; E. J ü n n e m a n n, *Gemeinde und Weltverantwortung – Eine historisch-systematische Studie zur Wahrnehmung sozialer Verantwortung durch die christliche Gemeinde*. Würzburg 1992; F. K e l l e r, *Caritaswissenschaft*, Freiburg 1925. Tenze (Hrsg.), *Jahrbuch der Caritaswissenschaft*, Freiburg 1927 i następnę; W. L i e s e, *Die Vorbildung der Theologen für die großen Caritasaufgaben der Gegenwart*. In: Caritas 25 (1920), Nr 7/8/9 97-104. H. P o m p e y, *Der Stellenwert der Diakonie für die heutige Planung der Seelsorge...* 250-259.